

ЦИВІЛЬНИЙ
ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ
КОДЕКС УКРАЇНИ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ
КОМЕНТАР

ІЄ ПРАВОВА
ЄДНІСТЬ
РЕДАКЦІЯ
ЮРИДИЧНИХ
ВИДАНЬ

ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ

Науково-практичний коментар

*За загальною редакцією д. ю. н., професора,
академіка Академії наук вищої школи України М. М. Ясинка*

ІЄ ПРАВОВА
ЄДНІСТЬ
РЕДАКЦІЯ
ЮРИДИЧНИХ
ВИДАНЬ

КИЇВ • 2018

Авторський колектив:

Богдан Й. Г. – к.ю.н., доцент Львівський національний університет ім. І. Франка; **Вербицька М. В.** – к.ю.н., доцент Тернопільський національний економічний університет; **Гетманцев О. В.** – к.ю.н., доцент Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича; **Гетманцев М. О.** – к.ю.н., доцент Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича; **Запара С. І.** – д.ю.н., професор Сумський національний аграрний університет; **Кіріяк О. В.** – к.ю.н., доцент Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича; **Кройтор В. А.** – к.ю.н., професор Харківський національний університет внутрішніх справ; **Кармаза О. О.** – д.ю.н., професор Київський університет ім. Т.Г. Шевченка; **Курило М. П.** – д.ю.н., професор Сумський національний аграрний університет; **Кармаза Л. О.** – к.ю.н., доцент Інститут права та суспільних відносин; **Паскар А. Л.** – к.ю.н., доцент Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича; **Притика Ю. Д.** – д.ю.н., професор Київський національний університет ім. Т.Г. Шевченка; **Татулич І. Ю.** – к.ю.н., доцент Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича; **Савчин Н. М.** – к.ю.н., доцент Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича; **Угриновська О. І.** – к.ю.н., доцент Львівський національний університет ім. І. Франка; **Федоренко Т. В.** – к.ю.н., доцент Інститут права та суспільних відносин; **Фенич В. П.** – к.ю.н., доцент Ужгородський національний університет; **Ясинок М. М.** – д.ю.н., професор Сумський національний аграрний університет.

Ц57 Цивільний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / за заг. ред. д.ю.н., професора, академіка Академії наук вищої школи України М. М. Ясинка. – К.: Алерта, 2018. – 604 с.

ISBN 978-617-566-495-7

В даному науково-практичному коментарі Цивільного процесуального кодексу України, з урахуванням останніх його змін, проведено науково-системний аналіз норм цивільного процесуального права з роз'ясненнями і коментуванням всіх його положень.

Коментар розрахований на працівників суду, прокуратури, адвокатури, юрисконсультів, викладачів і студентів вищих навчальних закладів та широкого наукового загалу.

УДК 347.9(477)

ISBN 978-617-566-495-7

© Колектив авторів, 2018.

© Видавництво «Алерта», 2018.

Авторський колектив щодо коментованих статей

- Кройтор В. А.** – ст.ст. 1–18 ЦПК України
Кіріяк О. В. – ст.ст. 19–32, 209–273 ЦПК України
Ясинок М. М. – ст.ст. 33–41, 201–205, 274–279, 293–356 ЦПК України
Паскар А. Л. – ст.ст. 42–75 ЦПК України
Гетманцев М. О. – ст.ст. 76–119 ЦПК України
Гетманцев О. В. – ст.ст. 120–142 ЦПК України
Запара С. І. – ст.ст. 143–159 ЦПК України
Угриновська О. І. – ст.ст. 160–173 ЦПК України
Вербицька М. В. – ст.ст. 160–173 ЦПК України
Фенич В. П. – ст.ст. 174–200 ЦПК України
Курило М. П. – ст.ст. 206–208, 280–292 ЦПК України
Татулич І. Ю. – ст.ст. 357–387 ЦПК України
Богдан Й. Г. – ст.ст. 388–429 ЦПК України
Савчин Н. М. – ст.ст. 430–453 ЦПК України
Притика Ю. Д. – ст.ст. 454–461 ЦПК України
Кармаза Л. О. – ст.ст. 462–487, 496–502 ЦПК України
Кармаза О. О. – ст.ст. 488–495 ЦПК України
Федоренко Т. В. – ст.ст. 488–495 ЦПК України

Розділ VI

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ПИТАННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З ВИКОНАННЯМ СУДОВИХ РІШЕНЬ У ЦИВІЛЬНИХ СПРАВАХ ТА РІШЕНЬ ІНШИХ ОРГАНІВ (ПОСАДОВИХ ОСІБ)

Стаття 430. Негайне виконання судових рішень

1. Суд допускає негайне виконання рішень у справах про:

- 1) стягнення аліментів - у межах суми платежу за один місяць;
- 2) присудження працівникові виплати заробітної плати, але не більше ніж за один місяць;
- 3) відшкодування шкоди, заподіяної каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи, - у межах суми стягнення за один місяць;
- 4) поновлення на роботі незаконно звільненого або переведеного на іншу роботу працівника;
- 5) відібрання дитини і повернення її тому, з ким вона проживала;
- 6) розкриття банком інформації, яка містить банківську таємницю, щодо юридичних та фізичних осіб;
- 7) примусову госпіталізацію чи продовження строку примусової госпіталізації до протитуберкульозного закладу;
- 8) встановлення факту народження або смерті особи на тимчасово окупованій території України, визначеній Верховною Радою України;
- 9) надання особі психіатричної допомоги у примусовому порядку;
- 10) видачу або продовження обмежувального припису.

{Частина першу статті 430 доповнено пунктом 10 згідно із Законом № 2229-VIII від 07.12.2017}

2. Суд, ухвалюючи рішення, може допустити негайне його виконання у разі стягнення всієї суми боргу при присудженні платежів, визначених пунктами 1-3 частини першої цієї статті.

Негайне виконання судового рішення полягає в тому, що воно набуває властивостей здійснення і підлягає виконанню не з часу набрання ним законної сили, що передбачено для переважної більшості судових рішень, а негайно з часу його оголошення в судовому засіданні, чим забезпечується якнайшвидший і реальний захист прав та інтересів фізичних осіб, юридичних осіб і держави.

Слід зазначити про те, що на сьогоднішній день, ані норми Цивільного кодексу України, а ні норми процесуальних кодексів, чи законодавства про виконавче провадження не встановлюють чіткого визначення поняття терміну «негайно». Тому, виходячи із засад розумності строків, негайне виконання судового рішення має бути здійснене в мінімально-можливий строк, достатній для вчинення конкретної дії.

Європейський суд з прав людини при розгляді справи «Броуган та інші проти Сполученого Королівства», зазначив, що «негайно» не означає, що це має відбутися миттєво, але з процесуальної точки зору означає, що це має відбутися якомога скоріше, з урахуванням місця, часу та обставин у кожній конкретній справі.

Про те, що рішення підлягає негайному виконанню, суд повинен вказати в його резолютивній частині.

У статті, що коментується, встановлено вичерпний перелік судових рішень, які підлягають обов'язковому негайному виконанню.

Слід пам'ятати, що у разі відкриття виконавчого провадження за виконавчим документом, який видано на підставі судового рішення, що підлягає негайному виконанню, строк на його добровільне виконання не надається.

Рішення, зазначені в п.п. 1–3, 6, 8 ч. 1 коментованої статті, повинні бути виконані не пізніше першого робочого дня після проголошення судового рішення.

Рішення про поновлення на роботі незаконно звільненого або переведеного на іншу роботу працівника повинні бути виконані не пізніше першого робочого дня з дня надходження виконавчого документа до органів державної виконавчої служби чи приватного виконавця. У роботодавця виникає обов'язок видати наказ про поновлення працівника на роботі одразу після проголошення рішення суду, незалежно від того, чи буде дане рішення суду оскаржуватися.

Рішення, зазначені в п.п. 5, 7, 9, 10 ч. 1 цієї статті, повинні бути виконані якомога швидше після їх проголошення у судовому засіданні, запобігаючи небезпеці для життя і здоров'я особи, та враховуючи об'єктивні можливості їх виконання.

Стаття 431. Звернення судових рішень до виконання

1. Виконання судового рішення здійснюється на підставі виконавчого листа, виданого судом, який розглядав справу як суд першої інстанції.

Виконавчі листи викладаються в електронній формі з використанням Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи шляхом заповнення відповідних форм процесуальних документів, передбачених Положенням про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему, і підписуються електронним цифровим підписом судді (в разі колегіального розгляду - електронними цифровими підписами всіх суддів, які входять до складу колегії).

2. Підставою для виконання суб'єктом державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань судового рішення, що набрало законної сили, є його примірник в електронній формі, надісланий суб'єкту державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань у порядку інформаційної взаємодії між Єдиним державним реєстром судових рішень та Єдиним державним реєстром юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань, затверджене Міністерством юстиції України спільно з Державною судовою адміністрацією України.

3. Виконавчий лист, судовий наказ, а у випадках, встановлених цим Кодексом, - ухвала суду є виконавчими документами. Виконавчий лист, судовий наказ, ухвала мають відповідати вимогам до виконавчого документа, встановленим законом.

4. Протягом п'яти днів після набрання судовим рішенням законної сили виконавчий документ, зазначений в частині третій цієї статті, вноситься до Єдиного державного реєстру виконавчих документів, а його копія (текст), що містить інформацію про веб-адресу такого документа у Єдиному державному реєстрі виконавчих документів, надсилається стягувачу на його офіційну електронну адресу, або, у разі її відсутності, рекомендованим чи цінним листом.

5. Якщо судові рішення прийнято на користь декількох позивачів або проти декількох відповідачів, або якщо виконання повинно бути проведено в різних місцях чи рішенням передбачено вчинення кількох дій, видаються декілька виконавчих листів, у яких зазначаються один боржник та один стягувач, а також визначається, в якій частині необхідно виконати судові рішення, або зазначається, що обов'язок чи право стягнення є солідарним.

6. За заявою особи, на користь якої ухвалено рішення, суд з метою забезпечення виконання рішення суду може вжити заходів, передбачених статтею 150 цього Кодексу.

7. У разі вирішення питання про виправлення помилки у виконавчому документі; визнання виконавчого документа таким, що не підлягає виконанню; забезпечення виконання судового рішення; стягнення на користь боржника безпідставно одержаного стягувачем за виконавчим документом; поновлення пропущеного строку для пред'явлення виконавчого документа до виконання; відстрочення чи розстрочення виконання, зміну

чи встановлення способу і порядку виконання; звернення стягнення на грошові кошти, що належать третім особам, та нерухоме майно, право власності на яке не зареєстровано в установленому законом порядку; зупинення виконання (дії) судового рішення; заміну сторони виконавчого провадження суд вносить відповідну ухвалу до Єдиного державного реєстру виконавчих документів не пізніше двох днів з дня її постановлення у порядку, передбаченому частиною четвертою цієї статті.

{Частина сьома статті 431 із змінами, внесеними згідно із Законом № 2234-VIII від 07.12.2017}

8. Якщо судом вживалися заходи забезпечення позову, суд вносить до Єдиного державного реєстру виконавчих документів наявні у суді документи, що підтверджують виконання відповідної ухвали суду.

9. Положення про Єдиний державний реєстр виконавчих документів затверджується спільним нормативно-правовим актом Міністерства юстиції України та Державної судової адміністрації України.

Суд видає виконавчий лист з використанням власного електронного цифрового підпису, прирівняного до власноручного підпису, яким відповідно до Закону України «Про електронний цифровий підпис» від 22.05.2003 р. № 852-IV є вид електронного підпису, отриманого за результатом криптографічного перетворення набору електронних даних, який додається до цього набору або логічно з ним поєднується і дає змогу підтвердити його цілісність та ідентифікувати підписувача. Електронний цифровий підпис накладається за допомогою особистого ключа та перевіряється за допомогою відкритого ключа.

У виконавчому листі, судовому наказі, ухвалі суду мають бути зазначені наступні дані:

1) назва і дата видачі документа, найменування органу, прізвище, ім'я, по батькові та посада посадової особи, яка його видала;

2) дата прийняття і номер рішення, згідно з яким видано документ;

3) повне найменування (для юридичних осіб) або прізвище, ім'я та, за наявності, по батькові (для фізичних осіб) стягувача та боржника, їх місцезнаходження (для юридичних осіб) або адреса місця проживання чи перебування (для фізичних осіб), дата народження боржника – фізичної особи;

4) ідентифікаційний код юридичної особи в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань стягувача та боржника (для юридичних осіб – за наявності);

реєстраційний номер облікової картки платника податків або серія та номер паспорта (для фізичних осіб, які через свої релігійні переконання в установленому порядку відмовилися від прийняття реєстраційного номера облікової картки платника податків та повідомили про це відповідний контролюючий орган і мають відмітку в паспорті) боржника (для фізичних осіб – платників податків);

5) резолютивна частина рішення, що передбачає заходи примусового виконання рішень;

6) дата набрання рішенням законної сили (крім рішень, що підлягають негайному виконанню);

7) строк пред'явлення рішення до виконання.

У виконавчому листі, судовому наказі, ухвалі суду можуть зазначатися й інші дані (якщо вони відомі суду), які ідентифікують стягувача та боржника чи можуть сприяти примусовому виконанню рішення, зокрема місце роботи боржника – фізичної особи, місцезнаходження майна боржника, реквізити рахунків стягувача і боржника, номери їх засобів зв'язку та адреси електронної пошти.

Виконавчі листи, судові накази, ухвали суду обов'язково вносяться до Єдиного державного реєстру виконавчих документів. Єдиний державний реєстр виконавчих документів – це автоматизована система збирання, зберігання, захисту, обліку, пошуку електронних виконавчих документів, а також надання інформації з нього.

Відповідно до коментованої статті, суд надсилає копію (текст) виконавчого листа, судового наказу, ухвали, що містить інформацію про веб-адресу такого документа у Єдиному

державному реєстрі виконавчих документів, стягувачу на його офіційну електронну адресу із застосуванням Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи в порядку, визначеному Положенням про Єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему. У разі відсутності у стягувача офіційної електронної адреси, вказані документи надсилаються рекомендованим чи цінним листом.

Коментованою статтею надається право суду за заявою особи, на користь якої ухвалено рішення, з метою забезпечення виконання рішення суду вжити заходи забезпечення позову, які передбачені ст. 150 цього Кодексу.

У випадку вирішення питань, зазначених у ч. 7 коментованої статті, суд обов'язково повинен внести свою ухвалу до Єдиного державного реєстру виконавчих документів. У разі вжиття заходів забезпечення позову суд також вносить до вказаного реєстру наявні у суді документи, що підтверджують виконання відповідної ухвали суду.

При вирішенні вищевказаних питань слід керуватися чинним на сьогодні Положенням про автоматизовану систему виконавчого провадження, затверджене наказом Міністерства юстиції України від 05.08.2016 р. № 2432/5.

Стаття 432. Виправлення помилки у виконавчому документі та визнання його таким, що не підлягає виконанню

1. Суд, який видав виконавчий документ, може за заявою стягувача або боржника виправити помилку, допущену при його оформленні або видачі, чи визнати виконавчий документ таким, що не підлягає виконанню.

2. Суд визнає виконавчий документ таким, що не підлягає виконанню повністю або частково, якщо його було видано помилково або якщо обов'язок боржника відсутній повністю чи частково у зв'язку з його припиненням, добровільним виконанням боржником чи іншою особою або з інших причин.

3. Суд розглядає заяву в десятиденний строк з дня її надходження у судовому засіданні з повідомленням стягувача та боржника і постановляє ухвалу. Неявка стягувача і боржника не є перешкодою для розгляду заяви. До розгляду заяви суд має право своєю ухвалою зупинити виконання за виконавчим документом або заборонити приймати виконавчий документ до виконання.

4. Про виправлення помилки в виконавчому документі та визнання його таким, що не підлягає виконанню, суд постановляє ухвалу. Якщо стягнення за таким виконавчим документом уже відбулося повністю або частково, суд одночасно з вирішенням вказаних питань на вимогу боржника стягує на його користь безпідставно одержане стягувачем за виконавчим документом.

5. Ухвала суду за результатами розгляду заяви може бути оскаржена у порядку, встановленому цим Кодексом.

Коментована стаття передбачає, що суд може виправити помилку, допущену при оформленні або видачі виконавчого документу, чи визнати виконавчий документ таким, що не підлягає виконанню, виключно за заявою стягувача або боржника. Стягувачем є фізична або юридична особа чи держава, на користь чи в інтересах яких видано виконавчий документ. Боржником є визначена виконавчим документом фізична або юридична особа, держава, на яких покладається обов'язок щодо виконання рішення. З власної ініціативи суд не має права здійснювати дії, передбачені цією статтею.

Виконавчий документ може бути виданий помилково, наприклад: без наявності судового рішення або за рішенням, що не набрало законної сили і не підлягає негайному виконанню; коли суд негайно після закінчення строків на апеляційне оскарження видав виконавчий документ, а після цього надійшла апеляційна скарга, яку було своєчасно відправлена поштою; у разі скасування чи зміни судового рішення в апеляційному або в касаційному порядку чи за результатами перегляду судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами на підставі якого було видано виконавчий документ. Визнання виконавчого документу таким, що не підлягає виконанню, якщо його було видано помилково, чи коли стягувач подав

виконавчий документ для примусового виконання після добровільного повного чи часткового виконання зобов'язань боржником чи іншою особою або після припинення зобов'язань боржника з іншої підстави, що визначено главою 50 Цивільного кодексу України чи іншим законом.

Ухвала про виправлення помилки у виконавчому документі або визнання виконавчого документу таким, що не підлягає виконанню, повинна складатися із вступної, описової, мотивувальної та резолютивної частини. У такій ухвалі мають бути зазначені відомості, зазначені в ч. 1 ст. 260 цього Кодексу. Така ухвала набирає законної сили негайно після її проголошення, крім випадку неявки стягувача і боржника у судове засідання, – у такому випадку ухвала набирає законної сили з моменту її підписання суддею (суддями).

Ухвала щодо виправлення помилки у виконавчому документі або визнання його таким, що не підлягає виконанню може бути оскаржена в апеляційному порядку окремо від рішення суду. Апеляційна скарга на ухвалу суду подається протягом п'ятнадцяти днів з дня її проголошення.

Стаття 433. Поновлення пропущеного строку для пред'явлення виконавчого документа до виконання

1. У разі пропуску строку для пред'явлення виконавчого документа до виконання з причин, визнаних судом поважними, пропущений строк може бути поновлено.

2. Заява про поновлення пропущеного строку для пред'явлення виконавчого документа, виданого судом, подається до суду, який розглядав справу як суд першої інстанції.

Заява про поновлення пропущеного строку для пред'явлення виконавчого документа, виданого іншими органами (посадовими особами), подається до суду за місцем виконання відповідного рішення.

3. Заява розглядається в судовому засіданні з повідомленням учасників справи. Їх неявка не є перешкодою для вирішення питання про поновлення пропущеного строку. Суд розглядає таку заяву в десятиденний строк.

4. Про поновлення строку для пред'явлення виконавчого документа до виконання суд постановляє ухвалу.

Відповідно до норм чинного законодавства виконавчі документи можуть бути пред'явлені до примусового виконання протягом трьох років, крім посвідчень комісій по трудових спорах та виконавчих документів, за якими стягувачем є держава або державний орган, які можуть бути пред'явлені до примусового виконання протягом трьох місяців (ст. 12 Закону України «Про виконавче провадження» від 02.06.2016 р. № 1404-VIII).

Слід звернути увагу на те, що строки встановлюються для виконання рішення з наступного дня після набрання ним законної сили чи закінчення строку, встановленого в разі відстрочки чи розстрочки виконання рішення, а якщо рішення підлягає негайному виконанню – з наступного дня після його прийняття. Виконавчий документ про стягнення періодичних платежів у справах про стягнення аліментів, відшкодування шкоди, заподіяної внаслідок каліцтва чи іншого ушкодження здоров'я, втрати годувальника тощо може бути пред'явлено до виконання протягом усього періоду, на який присуджені платежі.

Коментована стаття надає можливість поновити вищевказаний строк, якщо він був пропущений з поважних причин. Якщо особа подає заяву про поновлення пропущеного строку для пред'явлення виконавчого документа, який був виданий судом, то така заява повинна бути подана до суду, який первинно розглядав справу як суд першої інстанції. А у разі подання заяви про поновлення пропущеного строку для пред'явлення таких виконавчих документів, які вказані у п. п. 3–7, 9 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про виконавче провадження» від 02.06.2016 р. № 1404-VIII, така заява подається до суду за місцем виконання відповідного рішення. Місцем виконання такого рішення є місце, яке вказане в ст. 24 Закону України «Про виконавче провадження» від 02.06.2016 р. № 1404-VIII.

Суд розглядає заяву про поновлення пропущеного строку для пред'явлення виконавчого документа в 10-денний строк у судовому засіданні. Учасники справи повинні бути повідомлені про такий розгляд, однак їх неявка не є перешкодою для вирішення питання.

За результатами розгляду такої заяви суд постановляє ухвалу, яка повинна відповідати вимогам ст. ст. 259–261 цього Кодексу.

Стаття 434. Мирова угода в процесі виконання

1. Мирова угода, укладена між сторонами, або заява про відмову стягувача від примусового виконання в процесі виконання рішення подається в письмовій формі державному або приватному виконавцеві, який не пізніше триденного строку передає її для затвердження до суду, який видав виконавчий документ.

2. Питання затвердження мирової угоди у процесі виконання рішення, задоволення заяви про відмову стягувача від примусового виконання рішення вирішується судом протягом десяти днів з дня надходження до суду відповідної заяви, про що постановляється ухвала.

3. Суд має право відмовити у затвердженні мирової угоди у процесі виконання рішення з підстав, визначених статтею 207 цього Кодексу, а у задоволенні заяви про відмову від примусового виконання рішення – з підстав, визначених статтею 206 цього Кодексу.

У статті, що коментується, міститься правило про затвердження судом мирової угоди, укладеної між сторонами виконавчого провадження у процесі примусового виконання, а також про прийняття судом відмови стягувача від примусового виконання.

Дана норма цивільного процесуального законодавства реалізує засаду диспозитивності виконавчого провадження, яка закріплена у п. 4 ч. 1 ст. 2 Закону України «Про виконавче провадження» від 02.06.2016 р. № 1404-VIII. Згідно ч. 2 ст. 19 вказаного закону сторони у процесі виконання рішення мають право укласти мирову угоду, що затверджується (визнається) судом, який видав виконавчий документ.

Мирова угода або заява стягувача подається у письмовій формі державному або приватному виконавцеві. В свою чергу, державний або приватний виконавець повинен передати вказані документи для затвердження до суду, який видав виконавчий документ, не пізніше 3-денного строку.

Враховуючи, що законодавство про виконавче провадження окремо не регламентує порядок укладення мирової угоди й вимоги до неї, сторони виконавчого провадження та суд повинні керуватися ст. ст. 207, 208 цього Кодексу.

За результатами розгляду поданої сторонами мирової угоди чи заяви стягувача про відмову від примусового виконання суд постановляє ухвалу, яка повинна відповідати вимогам ст. ст. 259–261 цього Кодексу.

Відповідно до п. п. 1, 2 ч. 1 ст. 39 Закону України «Про виконавче провадження» від 02.06.2016 р. № 1404-VIII у разі визнання судом відмови стягувача від примусового виконання судового рішення чи затвердження мирової угоди, укладеної сторонами у процесі виконання рішення, виконавче провадження підлягає закінченню.

Суд може відмовити у затвердженні мирової угоди, якщо умови мирової угоди суперечать закону чи порушують права чи охоронювані законом інтереси інших осіб, є не виконуваними, або одну із сторін мирової угоди представляє її законний представник, дії якого суперечать інтересам особи, яку він представляє.

Суд може відмовити у задоволенні заяви стягувача про відмову від примусового виконання рішення, якщо така відмова суперечить закону або порушує права, свободи чи інтереси інших осіб, або якщо таку особу представляє її законний представник, дії якого суперечать інтересам особи, яку він представляє.

Стаття 435. Відстрочення і розстрочення виконання, зміна чи встановлення способу і порядку виконання

1. За заявою сторони суд, який розглядав справу як суд першої інстанції, може відстрочити або розстрочити виконання рішення, а за заявою стягувача чи виконавця (у випадках, встановлених законом), – встановити чи змінити спосіб або порядок його виконання.

2. Заява про встановлення або зміну способу або порядку виконання, відстрочення або розстрочення виконання судового рішення розглядається у десятиденний строк з дня її надходження у судовому засіданні з повідомленням учасників справи.

3. Підставою для встановлення або зміни способу або порядку виконання, відстрочення або розстрочення виконання судового рішення є обставини, що істотно ускладнюють виконання рішення або роблять його неможливим.

4. Вирішуючи питання про відстрочення чи розстрочення виконання судового рішення, суд також враховує:

- 1) ступінь вини відповідача у виникненні спору;
- 2) щодо фізичної особи – тяжке захворювання її самої або членів її сім'ї, її матеріальний стан;
- 3) стихійне лихо, інші надзвичайні події тощо.

5. Розстрочка та відстрочення виконання судового рішення не може перевищувати одного року з дня ухвалення такого рішення, ухвали, постанови.

6. При відстроченні або розстроченні виконання судового рішення суд може вжити заходів щодо забезпечення позову.

7. Про відстрочення або розстрочення виконання судового рішення, встановлення чи зміну способу та порядку його виконання або відмову у вчиненні відповідних процесуальних дій постановляється ухвала, яка може бути оскаржена. У необхідних випадках ухвала надсилається установі банку за місцезнаходженням боржника або державному виконавцю, приватному виконавцю.

Коментована стаття надає право сторонам за наявності обставин, що ускладнюють виконання рішення або роблять його неможливим (хвороба сторони виконавчого провадження, відрядження сторони виконавчого провадження, стихійне лихо тощо), звернутися до суду, який розглядав справу як суд першої інстанції, із заявою про відстрочку або розстрочку виконання рішення.

Питання про відстрочення або розстрочення виконання, зміну чи встановлення способу і порядку виконання судового рішення може бути розглянуто виключно за заявою сторони, стягувача чи виконавця.

Відстрочка – це відкладення чи перенесення виконання рішення на новий строк, який визначається судом. Розстрочка означає виконання рішення частками, встановленими судом, з певним інтервалом у часі. Строки виконання кожної частки повинні визначатись судом. При цьому слід мати на увазі, що розстрочка можлива при виконанні рішення, яке стосується предметів, що діляться (наприклад, гроші).

Під зміною способу і порядку виконання рішення слід розуміти прийняття судом нових заходів для реалізації рішення у разі неможливості його виконання у порядку і способом, які були раніше встановленими. Наприклад, зміна способу виконання рішення можлива у випадку відсутності у боржника присудженого позивачеві майна в натурі або грошових коштів, достатніх для покриття заборгованості, шляхом змінення зазначеної у рішенні форми виконання.

Суд розглядає питання про відстрочення або розстрочення виконання, зміну чи встановлення способу і порядку виконання судового рішення в десятиденний строк у судовому засіданні з повідомленням державного виконавця, приватного виконавця або сторони виконавчого провадження, що звернулися із заявою, та осіб, які беруть участь у справі. Неприбуття у судові засідання осіб, які були належним чином повідомлені про дату, час і місце розгляду справи, не перешкоджає судовому розгляду.

Аналізуючи коментовану статтю, до обставин, що істотно ускладнюють виконання рішення або роблять його неможливим, слід віднести: хвороба боржника або членів його сім'ї, відсутність коштів на рахунку, відсутність присудженого майна в натурі, інфляційні процеси у економіці держави, стихійне лихо тощо.

Для здійснення таких дій як розстрочка та відстрочення виконання судового рішення дана стаття встановлює граничний максимальний строк – один рік з дня ухвалення рішення, ухвали, постанови про розстрочку чи відстрочення виконання судового рішення.

При відстроченні або розстроченні виконання судового рішення суду надається можливість вжиття заходів забезпечення позову. При цьому суд повинен керуватися Главою 10 Розділу I цього Кодексу для вирішення цього питання.

За результатами розгляду вищевказаних заяв суд постановляє ухвалу, яка повинна відповідати вимогам ст. ст. 259–261 цього Кодексу.

Стаття 436. Зупинення виконання судового рішення

1. Суд касаційної інстанції за заявою учасника справи або за своєю ініціативою може зупинити виконання оскарженого рішення суду або зупинити його дію (якщо рішення не передбачає примусового виконання) до закінчення його перегляду в касаційному порядку.

2. Про зупинення виконання або зупинення дії судового рішення постановляється ухвала.

3. Суд касаційної інстанції у постанові за результатами перегляду оскаржуваного судового рішення вирішує питання про поновлення його виконання (дії).

Коментована стаття надає право суду касаційної інстанції, яким відповідно до ст. 388 цього Кодексу є Верховний Суд, зупинити виконання оскарженого рішення суду або його дію, крім випадку примусового виконання рішення. Вказані дії суд може здійснити або за заявою учасника справи, або з власної ініціативи. Таке рішення може бути прийняте Верховним Судом до моменту закінчення перегляду оскарженого рішення суду в касаційному порядку.

У випадку зупинення виконання або зупинення дії судового рішення суд касаційної інстанції зобов'язаний постановити ухвалу, яка повинна відповідати вимогам ст. ст. 259–261 цього Кодексу.

Якщо суд касаційної інстанції під час перегляду оскарженого рішення приймає рішення про зупинення його виконання або зупинення його дії, то в постанові за результатами перегляду такого рішення суд має вказати строк і порядок поновлення його виконання чи дії. Постанова суду касаційної інстанції приймається відповідно до правил, встановлених статтею 35 та Главою 9 Розділу III цього Кодексу, з особливостями, зазначеними в статті 416 цього Кодексу. Постанова суду касаційної інстанції набирає законної сили з моменту її прийняття, є остаточною і оскарженню не підлягає.

Стаття 437. Тимчасове влаштування дитини до дитячого або лікувального закладу

1. Питання про тимчасове влаштування дитини до дитячого або лікувального закладу вирішується судом за поданням державного виконавця.

2. Суд у десятиденний строк розглядає це питання в судовому засіданні з викликом сторін та за обов'язковою участю представників органів опіки та піклування. Неявка сторін не є перешкодою для вирішення питання про тимчасове влаштування дитини до дитячого або лікувального закладу.

Питання про тимчасове влаштування дитини до дитячого або лікувального закладу може виникнути у зв'язку з виконанням державним виконавцем рішення суду про відібрання дитини. Ч. 2 ст. 64 Закону України «Про виконавче провадження» від 02.06.2016 р. № 1404-VIII вказує, що за необхідності державний виконавець може звернутися до суду з поданням щодо вирішення питання про тимчасове влаштування дитини до дитячого або лікувального закладу. Потрібно звернути увагу, що коментована стаття закріплює, що таке питання вирішується виключно судом і виключно за поданням державного виконавця.

Питання про тимчасове влаштування дитини до дитячого або лікувального закладу вирішується у судовому засіданні. Суд здійснює виклик сторін, однак їх неявка не є перешкодою для вирішення цього питання. Обов'язковим учасником судового засідання

при розгляді питання про тимчасове влаштування дитини до дитячого або лікувального закладу мають бути представники органів опіки та піклування. Суд повинен розглянути це питання протягом десятиденного строку з моменту надходження до суду подання державного виконавця.

Стаття 438. Оголошення розшуку боржника або дитини, привід боржника

1. Розшук боржника або дитини, привід боржника оголошуються за місцем виконання рішення або за останнім відомим місцем проживання (перебування) боржника або дитини чи місцезнаходженням їхнього майна, або за місцем проживання (перебування) стягувача.

2. Суд має право витребувати від виконавця всі необхідні документи для вирішення питання про оголошення розшуку.

3. Суд розглядає подання виконавця протягом десяти днів.

Відповідно до ч. 1 ст. 36 Закону України «Про виконавче провадження» від 02.06.2016 р. № 1404-VIII у разі відсутності відомостей про місце проживання, перебування боржника – фізичної особи, а також дитини за виконавчими документами про відібрання дитини виконавець звертається до суду з поданням про винесення ухвали про розшук боржника або дитини. Коментована стаття надає право вибору місця, де може бути оголошений розшук боржника або дитини, привід боржника. Одним із варіантів є місце виконання рішення, яке визначене в ст. 24 Закону України «Про виконавче провадження» від 02.06.2016 р. № 1404-VIII.

Витрати, пов'язані з розшуком боржника, майна боржника та його зберіганням, дитини за виконавчими документами про відібрання дитини, стягуються з боржника у порядку, встановленому в розділах V, VI Закону України «Про виконавче провадження» від 02.06.2016 р. № 1404-VIII.

Необхідними документами для вирішення питання про оголошення розшуку, які суд має право витребувати від виконавця, можуть бути, наприклад, копії постанови про відкриття виконавчого провадження та повідомлення про отримання поштового відправлення; копія конверту з відміткою про не отримання зі вказаною причиною; акт про встановлення факту відсутності даних про місце знаходження боржника або дитини; дані про належне майно боржнику та ін.

Суд розглядає подання виконавця протягом 10 днів з моменту отримання такого подання. За результатами його розгляду суд постановляє ухвалу, яка направляється органам, що будуть здійснювати розшук боржника або дитини, привід боржника. Постановлена ухвала повинна відповідати вимогам ст. ст. 259–261 цього Кодексу. Відповідно до п. 34 ч. 1 ст. 353 цього Кодексу ухвала суду про оголошення розшуку відповідача (боржника) або дитини може бути оскаржена в апеляційному порядку.

Стаття 439. Вирішення питання про примусове проникнення до житла чи іншого володіння особи

1. Питання про примусове проникнення до житла чи іншого володіння боржника – фізичної особи або особи, у якій знаходиться майно боржника чи майно та кошти, належні боржникові від інших осіб, або дитина, щодо якої є виконавчий документ про її відібрання, при виконанні судових рішень та рішень інших органів (посадових осіб) вирішується судом за місцезнаходженням житла чи іншого володіння особи або судом, який ухвалив рішення за поданням державного виконавця, приватного виконавця.

2. Суд розглядає подання, зазначене в частині першій цієї статті, негайно, але не пізніше наступного дня з дня його надходження до суду, без повідомлення (виклику) сторін та інших заінтересованих осіб за участю державного чи приватного виконавця.

Примусове виконання рішень покладається на органи державної виконавчої служби (державних виконавців) та у передбачених Законом України «Про виконавче провадження» від 02.06.2016 р. № 1404-VIII випадках на приватних виконавців, правовий статус та організація діяльності яких встановлюються Законом України «Про органи та осіб, які здійснюють примусове виконання судових рішень і рішень інших органів» від 02.06.2016 р. № 1403-VIII.

Питання про примусове проникнення до житла чи іншого володіння особи вирішується судом за поданням державного виконавця, приватного виконавця. Інші особи не мають права порушувати перед судом це питання. Коментована стаття встановлює вибір підсудності – таке подання розглядається судом за місцезнаходженням житла чи іншого володіння особи або судом, який ухвалив рішення.

Суд розглядає подання негайно, але не пізніше наступного дня з дня його надходження до суду, за участю лише державного чи приватного виконавця. Сторони та інші заінтересовані особи не повідомляються (не викликаються) про такий розгляд. За результатами розгляду питання про примусове проникнення до житла чи іншого володіння особи постановляється ухвала, яка повинна відповідати вимогам ст. ст. 259–261 цього Кодексу. Відповідно до п. 35 ч. 1 ст. 353 цього Кодексу ухвала суду щодо примусового проникнення до житла може бути оскаржена в апеляційному порядку.

Стаття 440. Звернення стягнення на грошові кошти, що належать іншим особам, та нерухоме майно, право власності на яке не зареєстровано в установленому законом порядку

1. Суд, що розглядав справу як суд першої інстанції, може за заявою стягувача або державного чи приватного виконавця звернути стягнення на грошові кошти, що належать особі, яка має заборгованість перед боржником, яка не оспорується зазначеною особою або підтверджена судовим рішенням, що набрало законної сили.

2. Суд відмовляє в задоволенні такої заяви, якщо вона подана після закінчення строку позовної давності для відповідної вимоги боржника до такої особи, або строку на пред'явлення до виконання виконавчого документа про стягнення коштів з такої особи на користь боржника за судовим рішенням, що набрало законної сили.

3. Заява розглядається судом протягом десяти днів з дня її надходження.

4. Суд розглядає заяву про звернення стягнення на грошові кошти, що належать особі, яка має заборгованість перед боржником, в судовому засіданні з викликом такої особи та учасників справи, проте їх неявка не перешкоджає розгляду справи за умови належного їх повідомлення про дату, час і місце розгляду справи.

5. За заявою стягувача суд може накласти арешт на грошові кошти, які перебувають на рахунках (вкладах) чи на зберіганні у банках, інших фінансових установах і належать особі, яка має заборгованість перед боржником, яка не оспорується зазначеною особою або підтверджена судовим рішенням, що набрало законної сили.

Арешт накладається у межах загальної суми стягнення в порядку, встановленому цим Кодексом для накладення арешту при вжитті заходів забезпечення позову.

6. Одночасно суд вирішує питання про зустрічне забезпечення та про заборону такій особі вчиняти дії щодо погашення заборгованості перед боржником та (або) зупиняє виконання судового рішення, згідно з яким з такої особи на користь боржника стягуються грошові кошти в межах загальної суми стягнення, до закінчення розгляду питання про звернення стягнення на грошові кошти.

7. Про задоволення заяви про звернення стягнення на грошові кошти, що належать особі, яка має заборгованість перед боржником, або про відмову у її задоволенні суд постановляє ухвалу.

8. У разі задоволення заяви судові рішення може бути виконано шляхом звернення стягнення на грошові кошти, що належать особі в межах заборгованості такої особи перед боржником.

9. Звернення стягнення на грошові кошти, що належать особі, яка має заборгованість перед боржником, є підставою для визнання виконавчого документа, за яким боржник виступає стягувачем, таким, що не підлягає виконанню в розмірі стягнутої суми.

10. Питання про звернення стягнення на нерухоме майно боржника, право власності на яке не зареєстровано в установленому законом порядку, під час виконання судових рішень та рішень інших органів (посадових осіб) вирішуються судом за поданням державного виконавця, приватного виконавця.

11. Суд негайно розглядає подання державного виконавця, приватного виконавця без повідомлення сторін та інших заінтересованих осіб за участю державного виконавця, приватного виконавця.

Згідно ч. 1 ст. 53 Закону України «Про виконавче провадження» від 02.06.2016 р. № 1404-VIII виконавець має право звернути стягнення на майно боржника, що перебуває в інших осіб, а також на майно та кошти, що належать боржнику від інших осіб.

Зазначені особи зобов'язані подати на запит виконавця у визначений ним строк відомості про належне боржнику майно, що перебуває у них, та майно чи кошти, які вони повинні передати боржнику.

Дана заборгованість повинна бути підтверджена рішенням суду або бути такою, що не оспорується особою, з якої стягуються кошти.

Дана заява повинна бути подана до закінчення строку пред'явлення виконавчого документа до виконання, а у разі відсутності судового рішення до закінчення строку позовної давності для такої вимоги. У разі порушення даних строків суд відмовляє у задоволенні заяви.

Строки пред'явлення виконавчих документів до виконання встановлені у ст. 12 Закону України «Про виконавче провадження» від 02.06.2016 р. № 1404-VIII.

Така заява повинна бути розглянута судом у 10-денний строк з дня її надходження до суду.

При розгляді заяви про звернення стягнення на грошові кошти, що належать особі, яка має заборгованість перед боржником, участь такої особи та учасників справи в судовому засіданні необов'язкова. Однак такі особи повинні бути належним чином повідомленні про дату, час і місце розгляду справи.

Суд за заявою стягувача може накладати арешт у межах загальної суми стягнення на грошові кошти, які перебувають на рахунках (вкладах) чи на зберіганні у банках, інших фінансових установах і належать особі, яка має заборгованість перед боржником. Такий арешт здійснюється за правилами накладення арешту при вжитті заходів забезпечення позову, які передбачені Главою 10 Розділу I цього Кодексу.

Суд також повинен вирішити питання про зустрічне забезпечення за правилами, передбаченими ст. 154 цього Кодексу. Одночасно суд вирішує питання і про заборону такій особі вчиняти дії щодо погашення заборгованості перед боржником та (або) зупиняє виконання судового рішення про стягнення з такої особи на користь боржника грошових коштів у межах загальної суми стягнення до вирішення питання про звернення стягнення на грошові кошти. Зупинення виконання судового рішення здійснюється за правилами, передбаченими ст. 436 цього Кодексу.

За результатами розгляду такої заяви суд постановляє ухвалу, яка повинна відповідати вимогам ст. ст. 259–261 цього Кодексу.

Якщо така заява задовольняється, судове рішення може бути виконано шляхом звернення стягнення на грошові кошти, що належать особі виключно в межах заборгованості такої особи перед боржником.

Звернення стягнення на такі грошові кошти унеможливило в майбутньому виконати судове рішення, за яким боржник виступає стягувачем, у розмірі стягнутої суми, оскільки такий виконавчий документ визнається таким, що не підлягає виконанню.

Відповідно до ч. 4 ст. 50 Закону України «Про виконавче провадження» від 02.06.2016 р. № 1404-VIII у разі якщо право власності на нерухоме майно боржника не зареєстровано в установленому законом порядку, виконавець звертається до суду із заявою про вирішення питання про звернення стягнення на таке майно. У такому випадку виконавцю потрібно надати докази, які підтверджують, що боржник фактично є володільцем майна. Такими доказами можуть бути: свідоцтво про право на спадщину, договір купівлі-продажу нерухомого майна, рішення суду, рішення місцевої ради про передачу земельної ділянки у приватну власність, а також інші документи, які підтверджують володіння нерухомим майном. Виконання

навщо обов'язково також потрібно довести факт того, що у боржника недостатньо грошових коштів або рухомого майна, за рахунок яких можна задовольнити вимоги стягувача. Це обумовлено тим, що Законом України «Про виконавче провадження» від 02.06.2016 р. № 1404-VIII передбачено черговість звернення стягнення на майно боржника, відповідно до якої стягнення на нерухоме майно звертається в останню чергу.

Таке подання підлягає негайному розгляду без повідомлення сторін та інших заінтересованих осіб, але за участю державного виконавця, приватного виконавця.

Стаття 441. Тимчасове обмеження у праві виїзду за межі України

1. Тимчасове обмеження фізичної особи у праві виїзду за межі України може бути застосоване судом як захід забезпечення виконання судового рішення.

2. Тимчасове обмеження фізичної особи у праві виїзду за межі України застосовується в порядку, визначеному цим Кодексом для забезпечення позову, із особливостями, визначеними цією статтею.

3. Суд може постановити ухвалу про тимчасове обмеження у праві виїзду за межі України фізичної особи, яка є боржником за невиконаним нею судовим рішенням, на строк до повного виконання такого судового рішення.

4. Ухвала про тимчасове обмеження фізичної особи у праві виїзду за межі України може бути постановлена за поданням державного або приватного виконавця, яким відкрито відповідне виконавче провадження. Суд негайно розглядає таке подання без повідомлення сторін та інших заінтересованих осіб за участю державного (приватного) виконавця.

Для забезпечення виконання судового рішення суд може тимчасово обмежити фізичну особу у праві виїзду за межі України. Випадки тимчасового обмеження права громадян на виїзд з України регулює Закон України «Про порядок виїзду з України і в'їзду в Україну громадян України» від 21.01.1994 р. № 3857-XII, де в п. 5 ч. 1 ст. 6 вказано, що право громадянина України на виїзд з України може бути тимчасово обмежено у випадках, коли він ухиляється від виконання зобов'язань, покладених на нього судовим рішенням або рішенням інших органів (посадових осіб), що підлягає примусовому виконанню в порядку, встановленому законом, – до виконання зобов'язань або сплати заборгованості зі сплати аліментів.

Тимчасове обмеження фізичної особи у праві виїзду за межі України застосовується в порядку, встановленому Главою 10 Розділу I цього Кодексу (Забезпечення позову), із врахуванням особливостей, які визначені коментованою статтею.

Ухвала про тимчасове обмеження у праві виїзду за межі України фізичної особи, яка є боржником, може бути постановлена судом за невиконання такою особою судового рішення. Строк, на який може бути постановлена така ухвала, – до повного виконання судового рішення, яке не виконується.

Згідно п. 19 ч. 3 ст. 18 Закону України «Про виконавче провадження» від 02.06.2016 р. № 1404-VIII виконавець під час здійснення виконавчого провадження має право у разі ухилення боржника від виконання зобов'язань, покладених на нього рішенням, звертатися до суду за встановленням тимчасового обмеження у праві виїзду боржника – фізичної особи чи керівника боржника – юридичної особи за межі України до виконання зобов'язань за рішенням або погашення заборгованості за рішеннями про стягнення періодичних платежів. Питання про тимчасове обмеження боржника у праві виїзду за межі України вирішується судом за місцезнаходженням органу державної виконавчої служби за поданням державного виконавця або за місцезнаходженням виконавчого округу за поданням приватного виконавця. Коментована стаття зобов'язує суд негайно розглянути таке подання без повідомлення сторін (боржника та стягувача) та інших заінтересованих осіб. Однак участь державного або приватного виконавця, за поданням якого здійснюється такий розгляд, є обов'язковою.

Таким чином, для встановлення обмеження у праві виїзду за межі України, необхідно: рішення суду про стягнення боргу, яке набрало законної сили; відкриття виконавчого про-

вадження з примусового виконання рішення суду; ухилення боржника від виконання своїх зобов'язань за рішенням суду; направлення виконавцем до суду подання про встановлення тимчасового обмеження у праві виїзду; ухвала суду про тимчасове обмеження боржника у праві виїзду за межі України, прийнята за результатами розгляду подання виконавця.

Стаття 442. Заміна сторони виконавчого провадження

1. У разі вибуття однієї із сторін виконавчого провадження суд замінює таку сторону її правонаступником.

2. Заяву про заміну сторони її правонаступником може подати сторона (заінтересована особа), державний або приватний виконавець.

3. Суд розглядає заяву про заміну сторони її правонаступником у десятиденний строк з дня її надходження до суду у судовому засіданні з повідомленням учасників справи та заінтересованих осіб.

Неявка учасників справи та інших осіб не є перешкодою для вирішення питання про заміну сторони виконавчого провадження.

4. Ухвала про заміну сторони виконавчого провадження надсилається (надається) учасникам справи, а також державному виконавцю, приватному виконавцю в порядку, передбаченому статтею 272 цього Кодексу.

5. Положення цієї статті застосовуються також у випадку необхідності заміни боржника або стягувача у виконавчому листі до відкриття виконавчого провадження.

Згідно ч. 5 ст. 15 Закону України «Про виконавче провадження» від 02.06.2016 р. № 1404-VIII у разі вибуття однієї із сторін виконавець за заявою сторони, а також заінтересована особа мають право звернутися до суду із заявою про заміну сторони її правонаступником. Суд відповідно може замінити таку сторону її правонаступником. Для правонаступника усі дії, вчинені до його вступу у виконавче провадження, є обов'язковими тією мірою, якою вони були б обов'язковими для сторони, яку правонаступник змінив.

Заява про заміну сторони її правонаступником повинна бути розглянута судом у 10-денний строк з дня її надходження до суду. Про судові засідання повідомляються учасники справи та заінтересовані особи. Однак їх неявка не є перешкодою для вирішення цього питання.

Ухвала про заміну сторони виконавчого провадження повинна відповідати вимогам ст. 260 цього Кодексу та бути вручена учасникам справи, а також державному виконавцю, приватному виконавцю в порядку, визначеному ст. 272 цього Кодексу.

Правила коментованої статті повинні також застосовуватися у випадку необхідності заміни боржника або стягувача у виконавчому листі до відкриття виконавчого провадження.

Стаття 443. Визначення частки майна боржника у майні, яким він володіє спільно з іншими особами

1. Питання про визначення частки майна боржника у майні, яким він володіє спільно з іншими особами, вирішується судом за поданням державного чи приватного виконавця.

2. Суд у десятиденний строк розглядає це питання у судовому засіданні з повідомленням сторін та заінтересованих осіб. Неявка сторін та інших осіб не є перешкодою для вирішення питання про визначення частки майна боржника у майні, яким він володіє спільно з іншими особами.

Порядок звернення стягнення на майно боржника встановлюється ст. 48 Закону України «Про виконавче провадження» від 02.06.2016 р. № 1404-VIII. У ч. 6 вказаної статті закріплено, що у разі, якщо боржник володіє майном разом з іншими особами, стягнення звертається на його частку, що визначається судом за поданням виконавця. Тому суд за поданням державного чи приватного виконавця має право визначати частку майна боржника у майні, яким він володіє спільно з іншими особами.

Таке питання розглядається судом у 10-денний строк із дня надходження до суду подання від державного чи приватного виконавця. Про судові засідання повідомляються сторони та заінтересовані особи, хоча їх неявка не є перешкодою для вирішення питання про визначення частки майна боржника у майні, яким він володіє спільно з іншими особами.

Стаття 444. Поворот виконання рішення, постанови

1. Суд апеляційної чи касаційної інстанції, приймаючи постанову, вирішує питання про поворот виконання, якщо, скасувавши рішення (визнавши його нечинним), він:

- 1) закриває провадження у справі;
- 2) залишає позов без розгляду;
- 3) відмовляє в позові повністю;
- 4) задовольняє позовні вимоги в меншому розмірі.

2. Якщо рішення після його виконання скасовано і справу повернуто на новий розгляд, суд, ухвалюючи рішення, вирішує питання про поворот виконання, якщо під час нового розгляду справи він:

- 1) закриває провадження у справі;
- 2) залишає позов без розгляду;
- 3) відмовляє в позові повністю;
- 4) або задовольняє позовні вимоги в меншому розмірі.

3. Суд вирішує питання про поворот виконання, якщо за результатами перегляду судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами він:

- 1) закриває провадження у справі;
- 2) залишає позов без розгляду;
- 3) відмовляє в позові повністю;
- 4) задовольняє позовні вимоги в меншому розмірі.

4. Якщо скасовано рішення третейського суду, боржникові повертається все те, що з нього стягнуто на користь стягувача за вказаним рішенням.

5. Питання про поворот виконання рішення суд вирішує за наявності відповідної заяви сторони.

6. До заяви про поворот виконання рішення шляхом повернення стягнутих грошових сум, майна або його вартості додається документ, який підтверджує те, що суму, стягнуту за раніше прийнятим рішенням, списано установою банку або майно вилучено державним або приватним виконавцем.

7. За подання заяви про поворот виконання судовий збір не сплачується.

8. При вирішенні питання про поворот виконання судового рішення суд може вжити заходів щодо забезпечення позову.

9. Якщо питання про поворот виконання рішення не було вирішено судом відповідно до частин першої – третьої цієї статті, заява відповідача про поворот виконання рішення розглядається судом, який розглядав справу як суд першої інстанції.

10. Заява про поворот виконання може бути подана протягом одного року з дня ухвалення відповідного рішення суду апеляційної чи касаційної інстанції або з дня ухвалення рішення при новому розгляді справи. Така заява розглядається у судовому засіданні з повідомленням стягувача та боржника у двадцятиденний строк з дня надходження заяви, проте їх неявка не перешкоджає її розгляду.

Коментована стаття уповноважує суд апеляційної та касаційної інстанції вирішити питання про поворот виконання під час прийняття постанови, якщо, скасувавши рішення, він здійснює одну з наступних дій: закриває провадження у справі з підстав, передбачених ст. 255 цього Кодексу; залишає позов без розгляду за правилами ст. 257 цього Кодексу; відмовляє в позові повністю; задовольняє позовні вимоги в меншому розмірі.

У випадку скасування рішення після його виконання і повернення справи на новий розгляд суд, ухвалюючи рішення, повинен вирішити питання про поворот виконання, якщо під час нового розгляду справи він здійснює одну з таких дій: закриває провадження у справі з підстав, передбачених ст. 255 цього Кодексу; залишає позов без розгляду за пра-

вилами ст. 257 цього Кодексу; відмовляє в позові повністю; задовольняє позовні вимоги в меншому розмірі.

Також суд повинен вирішити питання про поворот виконання, якщо за результатами перегляду судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами, яке здійснюється за правилами Глави 3 Розділу V цього Кодексу, він здійснює одну з наступних дій: закриває провадження у справі з підстав, передбачених ст. 255 цього Кодексу; залишає позов без розгляду за правилами ст. 257 цього Кодексу; відмовляє в позові повністю; задовольняє позовні вимоги в меншому розмірі.

Боржнику повинно повернутися все те, що з нього було стягнуто на користь стягувача за рішенням третейського суду, якщо таке рішення було скасовано. Рішення третейського суду може бути скасовано лише у випадках, передбачених ст. 458 цього Кодексу.

Суд може вирішити питання про поворот виконання рішення тільки за ініціативою сторони (стягувача або боржника) – наявності відповідної заяви.

Разом із заявою про поворот виконання рішення шляхом повернення стягнутих грошових сум, майна або його вартості сторона повинна обов'язково подати документ, яким підтверджується стягнення конкретної суми або вилучення конкретного майна державним чи приватним виконавцем. Відповідно до Інструкції з організації примусового виконання рішень, затвердженої Наказом Міністерства юстиції України від 02.04.2012 р. № 512/5 документом, який підтверджує стягнення конкретної суми може бути акт вилучення готівки, який складається виконавцем (п. 3 Розділу 8 Інструкції), або квитанція банку чи інші фінансові документи банку. Документом, який підтверджує вилучення майна державним чи приватним виконавцем, згідно вказаної Інструкції, може бути акт передачі майна від боржника до стягувача (п. 23 Інструкції).

Особа, яка подає заяву про поворот виконання, звільняється від сплати судового збору.

Вирішуючи питання про поворот виконання судового рішення, суд має право вжити заходи забезпечення позову, керуючись Главою 10 Розділу I цього Кодексу.

У разі не вирішення судом питання про поворот виконання рішення згідно частин 1–3 коментованої статті, заяву відповідача про поворот виконання рішення буде розглядати суд, який розглядав справу як суд першої інстанції.

Строк подання заяви про поворот виконання – один рік з дня ухвалення відповідного рішення суду апеляційної чи касаційної інстанції або з дня ухвалення рішення при новому розгляді справи. Про розгляд такої заяви в судовому засіданні повинні бути повідомлені стягувач та боржник. Строк розгляду заяви – протягом 20 днів з дня надходження заяви до суду. Неявка стягувача та/або боржника в судове засідання не є перешкодою для розгляду заяви.

Стаття 445. Особливості повороту виконання в окремих категоріях справ

1. У разі скасування за нововиявленими чи виключними обставинами рішень у справах про відшкодування шкоди, заподіяної каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи, поворот виконання допускається, якщо скасоване рішення було обґрунтоване на повідомлених позивачем неправдивих відомостях або поданих ним підроблених документах.

2. У справах про стягнення аліментів, а також у справах про стягнення заробітної плати чи інших виплат, що впливають з трудових правовідносин, поворот виконання не допускається незалежно від того, у якому порядку ухвалено рішення, за винятком випадків, коли рішення було обґрунтоване на підроблених документах або на завідомо неправдивих відомостях позивача.

У даній статті закон звужує можливості застосування повороту виконання.

Коментована стаття закріплює положення про те, що поворот виконання у справах про відшкодування шкоди, заподіяної каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи, де за нововиявленими або виключними обставинами скасовано рішення,

допускається тільки у випадку, якщо таке рішення було обґрунтоване на неправдивих відомостях, повідомлених позивачем, або поданих ним підроблених документах.

Також дана стаття не допускає поворот виконання у справах про стягнення аліментів, про стягнення заробітної плати чи інших виплат, що впливають з трудових правовідносин, незалежно від того, у якому порядку ухвалено таке рішення. Виняток із вказаного правила становлять випадки, коли таке рішення було обґрунтоване на підроблених документах або на завідомо неправдивих відомостях позивача.

Стаття 446. Підсудність справ

1. Процесуальні питання, пов'язані з виконанням судових рішень у цивільних справах, вирішуються судом, який розглядав справу як суд першої інстанції, якщо інше не визначено цим розділом.

2. Процесуальні питання, пов'язані з виконанням рішень інших органів (посадових осіб), вирішуються судом за місцем виконання відповідного рішення.

У вказаній статті закріплюється правило підсудності справ з приводу вирішення процесуальних питань, пов'язаних із виконанням судових рішень. Так, вирішення процесуальних питань, пов'язаних із виконанням судових рішень у цивільних справах, належить до повноважень суду, який розглядав справу як суд першої інстанції, якщо інше не визначено Розділом VI цього Кодексу.

Вирішення процесуальних питань, які пов'язані з виконанням рішень інших органів (посадових осіб), належить до повноважень суду за місцем виконання відповідного рішення. Місцем виконання рішення є місце, яке визначене у ст. 24 Закону України «Про виконавче провадження» від 02.06.2016 р. № 1404-VIII.

Розділ VII

СУДОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ВИКОНАННЯМ СУДОВИХ РІШЕНЬ

Стаття 447. Право на звернення із скаргою до суду

1. Сторони виконавчого провадження мають право звернутися до суду із скаргою, якщо вважають, що рішенням, дією або бездіяльністю державного виконавця чи іншої посадової особи органу державної виконавчої служби або приватного виконавця під час виконання судового рішення, ухваленого відповідно до цього Кодексу, порушено їхні права чи свободи.

Сторонами виконавчого провадження відповідно до ст. 15 Закону України «Про виконавче провадження» від 02.06.2016 р. № 1404-VIII є стягувач і боржник. Стягувачем є фізична або юридична особа чи держава, на користь чи в інтересах яких видано виконавчий документ. Боржником є визначена виконавчим документом фізична або юридична особа, держава, на яких покладається обов'язок щодо виконання рішення. Дана стаття надає право вказаним особам звернутися до суду із скаргою, якщо вони вважають, що їхні права чи свободи було порушено під час виконання судового рішення, ухваленого відповідно до цього Кодексу. Об'єктом оскарження може бути рішення, дія або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи органу державної виконавчої служби або приватного виконавця. Правом подання скарги таких осіб також наділяє ст. 74 Закону України «Про виконавче провадження» від 02.06.2016 р. № 1404-VIII.

Стаття 448. Подання скарги

1. Скарга подається до суду, який розглянув справу як суд першої інстанції.
2. Про подання скарги суд повідомляє відповідний орган державної виконавчої служби, приватного виконавця не пізніше наступного дня після її надходження до суду.

Скарга сторони виконавчого провадження на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи органу державної виконавчої служби або приватного виконавця подається до суду, який розглядав справу як суд першої інстанції.

Суд, який отримав таку скаргу, повинен повідомити відповідний орган державної виконавчої служби, приватного виконавця про подання скарги у строк не пізніше наступного дня після її надходження до суду.

Стаття 449. Строки для звернення зі скаргою

1. Скаргу може бути подано до суду:
  - а) у десятиденний строк з дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення її права або свободи;
  - б) у триденний строк з дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення її права, у разі оскарження постанови про відкладення провадження виконавчих дій.
2. Пропущений з поважних причин строк для подання скарги може бути поновлено судом.

Коментована стаття встановлює строки, протягом яких може бути подана до суду скарга на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи органу державної виконавчої служби або приватного виконавця. Отож, статтею закріплено два види строків для подання скарги:

1) 10-денний строк – який обчислюється з дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення її права або свободи;

2) 3-денний строк – який обчислюється з дня, коли особа дізналася або повинна була дізнатися про порушення її права, у випадках оскарження постанови про відкладення провадження виконавчих дій.

Вказана стаття уповноважує суд на поновлення пропущеного строку для подання скарги, якщо такий строк був пропущений з поважних причин. Потрібно пам'ятати про те, що норми цього Кодексу не містять вичерпного переліку підстав, які вважаються поважними для вирішення питання про поновлення пропущеного процесуального строку. Такі причини визначаються в кожному конкретному випадку з огляду на обставини справи. При вирішенні даного питання слід звертати увагу на правову позицію Верховного Суду – поновлення судом процесуального строку на оскарження рішення БЕЗ наведення причини та скасування цього рішення, є порушенням п. 1 ст. 6 Європейської конвенції з прав людини (Постанова ВСУ від 16 серпня 2017 р. у справі № 6–577цс17).

Стаття 450. Розгляд скарги

1. Скарга розглядається у десятиденний строк у судовому засіданні за участю стягувача, боржника і державного виконавця або іншої посадової особи органу державної виконавчої служби чи приватного виконавця, рішення, дія чи бездіяльність яких оскаржуються.

2. Неявка стягувача, боржника, державного виконавця або іншої посадової особи органу державної виконавчої служби, приватного виконавця, які належним чином повідомлені про дату, час і місце розгляду скарги, не перешкоджають її розгляду.

3. Якщо суд встановить, що особа, рішення, дія чи бездіяльність якої оскаржуються, звільнена з посади (не здійснює відповідну діяльність), він залучає до участі в справі посадову особу, до компетенції якої належить вирішення питання про усунення порушення права чи свободи заявника.

Дана стаття закріплює правило про те, що скарга на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи органу державної виконавчої служби або приватного виконавця повинна бути розглянута у 10-денний строк із дня її надходження до суду. Судове засідання з приводу розгляду скарги повинно здійснюватися за участю стягувача, боржника і державного виконавця або іншої посадової особи органу державної виконавчої служби чи приватного виконавця, рішення, дія чи бездіяльність яких оскаржуються.

Однак неявка вищевказаних осіб, які належним чином повідомлені про дату, час і місце судового засідання, не є перешкодою для розгляду скарги.

Якщо при розгляді вказаної скарги судом буде встановлено, що особа, рішення, дія чи бездіяльність якої оскаржуються, звільнена з посади (не здійснює відповідну діяльність), тоді суд має право залучити до участі в справі посадову особу, до компетенції якої належить вирішення питання про усунення порушення права чи свободи заявника.

Стаття 451. Судове рішення за скаргою

1. За результатами розгляду скарги суд постановляє ухвалу.

2. У разі встановлення обґрунтованості скарги суд визнає оскаржувані рішення, дії чи бездіяльність неправомірними і зобов'язує державного виконавця або іншу посадову особу органу державної виконавчої служби, приватного виконавця усунути порушення (поновити порушене право заявника).

3. Якщо оскаржувані рішення, дії чи бездіяльність були прийняті або вчинені відповідно до закону, в межах повноважень державного виконавця або іншої посадової особи органу державної виконавчої служби, приватного виконавця і право заявника не було порушено, суд постановляє ухвалу про відмову в задоволенні скарги.

За результатами розгляду скарги на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи органу державної виконавчої служби або приватного виконавця суд постановляє ухвалу, яка повинна відповідати вимогам ст. ст. 259–261 цього Кодексу.

Якщо суд встановлює обґрунтованість скарги, він має право визнати оскаржувані рішення, дії чи бездіяльність неправомірними і внаслідок цього зобов'язати державного виконавця або іншу посадову особу органу державної виконавчої служби, приватного виконавця усунути порушення (поновити порушене право заявника). Таким чином, суд може, наприклад, скасувати постанову або інший процесуальний документ (їх частину), винесені у виконавчому провадженні вказаними особами, зобов'язати цих осіб провести певні виконавчі дії в порядку, встановленому Законом України «Про виконавче провадження» від 02.06.2016 р. № 1404-VIII.

Якщо суд встановлює, що право заявника не було порушено, оскаржувані рішення, дії чи бездіяльність були прийняті або вчинені відповідно до закону, в межах повноважень державного виконавця або іншої посадової особи органу державної виконавчої служби, приватного виконавця, тоді судом постановляється ухвала про відмову в задоволенні скарги.

Стаття 452. Розподіл витрат, пов'язаних з розглядом скарги

1. Судові витрати, пов'язані з розглядом скарги, покладаються судом на заявника, якщо було постановлено рішення про відмову в задоволенні його скарги, або на орган державної виконавчої служби чи приватного виконавця, якщо було постановлено ухвалу про задоволення скарги заявника.

Коментована стаття закріплює правило про розподіл витрат, пов'язаних з розглядом скарги на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи органу державної виконавчої служби або приватного виконавця. Отож, є два варіанти розподілу вказаних витрат:

1) у разі постановлення рішення про відмову в задоволенні скарги заявника – судові витрати покладаються судом на заявника;

2) у разі постановлення ухвали про задоволення скарги заявника – судові витрати покладаються судом на орган державної виконавчої служби чи приватного виконавця.

Стаття 453. Виконання ухвали суду

1. Про виконання ухвали, постановленої за результатами розгляду скарги, відповідний орган державної виконавчої служби, приватний виконавець повідомляють суд і заявника не пізніше ніж у десятиденний строк з дня її одержання.

Дана стаття зобов'язує відповідний орган державної виконавчої служби, приватного виконавця повідомляти суд і заявника про виконання ухвали, яка постановлена за результатами розгляду скарги на рішення, дії або бездіяльність державного виконавця чи іншої посадової особи органу державної виконавчої служби або приватного виконавця. Вказані особи повинні здійснити таке повідомлення у строк не пізніше 10 днів з дня одержання такої ухвали.

Зміст

Розділ I ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

ГЛАВА 1. ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Призначення Цивільного процесуального кодексу України	4
Стаття 2. Завдання та основні засади цивільного судочинства	5
Стаття 3. Законодавство про цивільне судочинство	8
Стаття 4. Право на звернення до суду за захистом	9
Стаття 5. Способи захисту, які застосовуються судом	10
Стаття 6. Повага до честі і гідності, рівності перед законом і судом	12
Стаття 7. Гласність судового процесу	15
Стаття 8. Відкритість інформації щодо справи	21
Стаття 9. Мова цивільного судочинства	22
Стаття 10. Верховенство права та законодавство, відповідно до якого суд вирішує справи	24
Стаття 11. Пропорційність у цивільному судочинстві	28
Стаття 12. Змагальність сторін	30
Стаття 13. Диспозитивність цивільного судочинства	33
Стаття 14. Єдина судова інформаційно-телекомунікаційна система	34
Стаття 15. Правнича допомога	37
Стаття 16. Основні положення досудового врегулювання спору	39
Стаття 17. Право на перегляд справи та оскарження судового рішення	40
Стаття 18. Обов'язковість судових рішень	41

ГЛАВА 2. ЦИВІЛЬНА ЮРИСДИКЦІЯ

§ 1. Предметна та суб'єктна юрисдикція	42
Стаття 19. справи, що відносяться до юрисдикції загальних судів	42
Стаття 20. Розгляд кількох пов'язаних між собою вимог	44
Стаття 21. Право сторін на передачу спору на розгляд третейського суду	45
Стаття 22. Право сторін на передачу спору на розгляд іноземного суду	46
§ 2. Інстанційна юрисдикція	47
Стаття 23. Суд першої інстанції	47
Стаття 24. Суд апеляційної інстанції	48
Стаття 25. Суд касаційної інстанції	50
§ 3. Територіальна юрисдикція (підсудність)	50
Стаття 26. Підсудність справ, у яких однією зі сторін є суд або суддя	50
Стаття 27. Підсудність справ за місцем проживання або місцезнаходженням відповідача	51
Стаття 28. Підсудність справ за вибором позивача	52
Стаття 29. Підсудність справ за участю громадян України, якщо обидві сторони проживають за її межами	59
Стаття 30. Виключна підсудність	60
Стаття 31. Передача справи з одного суду до іншого	62
Стаття 32. Недопустимість спорів про підсудність	63

ГЛАВА 3. СКЛАД СУДУ. ВІДВОДИ

Стаття 33. Визначення складу суду	64
Стаття 34. Склад суду	67
Стаття 35. Порядок вирішення питань при колегіальному розгляді справи	69
Стаття 36. Підстави для відводу (самовідводу) судді	69
Стаття 37. Недопустимість повторної участі судді в розгляді справи	70
Стаття 38. Підстави для відводу (самовідводу) секретаря судового засідання, експерта, спеціаліста, перекладача	71
Стаття 39. Заяви про самовідводи та відводи	72
Стаття 40. Порядок вирішення заявленого відводу та самовідводу	72
Стаття 41. Наслідки відводу суду (судді)	74

Стаття 427. Відкриття провадження за нововиявленими або виключними обставинами	498
Стаття 428. Відмова від заяви про перегляд судового рішення за нововиявленими або виключними обставинами та її наслідки	498
Стаття 429. Розгляд заяви	499

Розділ VI

ПРОЦЕСУАЛЬНІ ПИТАННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З ВИКОНАННЯМ СУДОВИХ РІШЕНЬ У ЦИВІЛЬНИХ СПРАВАХ ТА РІШЕНЬ ІНШИХ ОРГАНІВ (ПОСАДОВИХ ОСІБ)

Стаття 430. Негайне виконання судових рішень	500
Стаття 431. Звернення судових рішень до виконання	501
Стаття 432. Виправлення помилки у виконавчому документі та визнання його таким, що не підлягає виконанню	503
Стаття 433. Поновлення пропущеного строку для пред'явлення виконавчого документа до виконання	504
Стаття 434. Мирова угода в процесі виконання	505
Стаття 435. Відстрочення і розстрочення виконання, зміна чи встановлення способу і порядку виконання	505
Стаття 436. Зупинення виконання судового рішення	507
Стаття 437. Тимчасове влаштування дитини до дитячого або лікувального закладу	507
Стаття 438. Оголошення розшуку боржника або дитини, привід боржника	508
Стаття 439. Вирішення питання про примусове проникнення до житла чи іншого володіння особи	508
Стаття 440. Звернення стягнення на грошові кошти, що належать іншим особам, та нерухоме майно, право власності на яке не зареєстровано в установленому законом порядку	509
Стаття 441. Тимчасове обмеження у праві виїзду за межі України	511
Стаття 442. Заміна сторони виконавчого провадження	512
Стаття 443. Визначення частки майна боржника у майні, яким він володіє спільно з іншими особами	512
Стаття 444. Поворот виконання рішення, постанови	513
Стаття 445. Особливості повороту виконання в окремих категоріях справ	514
Стаття 446. Підсудність справ	515

Розділ VII

СУДОВИЙ КОНТРОЛЬ

ЗА ВИКОНАННЯМ СУДОВИХ РІШЕНЬ

Стаття 447. Право на звернення із скаргою до суду	516
Стаття 448. Подання скарги	516
Стаття 449. Строки для звернення зі скаргою	516
Стаття 450. Розгляд скарги	517
Стаття 451. Судове рішення за скаргою	517
Стаття 452. Розподіл витрат, пов'язаних з розглядом скарги	518
Стаття 453. Виконання ухвали суду	518

Розділ VIII

ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ПРО ОСКАРЖЕННЯ РІШЕНЬ ТРЕТЕЙСЬКИХ СУДІВ, ОСПОРЮВАННЯ РІШЕНЬ МІЖНАРОДНИХ КОМЕРЦІЙНИХ АРБІТРАЖІВ

Стаття 454. Оскарження рішення третейського суду, оспорування рішення міжнародного комерційного арбітражу	519
---	-----

Наукове видання

Цивільний процесуальний кодекс України

Науково-практичний коментар

*За загальною редакцією д.ю.н., професора,
академіка Академії наук вищої школи України М. М. Ясинка*

Відповідальний за випуск
Комп'ютерна верстка
Обкладинка

*О. В. Діордійчук
Д. М. Алексєєв
Д. М. Алексєєв*

Підписано до друку 01.06.2018. Гарнітура Times New Roman.
Формат 70×100¹/₁₆. Папір офсетний.
Друк офсетний. Умов. друк. арк. 49,07.

Видавництво «Алерта»

04210, м. Київ, а/с 112.

Тел.: (044) 223-15-25, 223-15-30.

E-mail: alerta.pravovaednist@gmail.com, веб-сайт: www.alerta.kiev.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 788 від 29.01.2002 р.